

Міністерство освіти і науки України
Харківський національний університет імені В.Н.Каразіна
Харківський національний педагогічний університет імені Г.С.Сковороди

Факультет іноземних мов
Факультет іноземної філології
Історичний факультет

ПИТАННЯ СХОДОЗНАВСТВА В УКРАЇНІ

*Тези доповідей
Всеукраїнської науково-практичної конференції
з міжнародною участю
28 березня 2019 р.*

Харків – 2019

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ І ЛІТЕРАТУРИ

1. Бывший диктатор африканской страны Чад объявлен в международный розыск. URL: <https://www.newsru.com/world/29sep2005/dictator.html> (дата обращения: 15.01.2019).
2. Бывший президент Чада Хиссен Хабре вновь арестован в Сенегале. URL: <https://ria.ru/20051126/42225909.html> (дата обращения: 15.01.2019).
3. Бывшего президента Чада заочно приговорили к смертной казни. URL: <https://lenta.ru/news/2008/08/15/habre/> (дата обращения: 15.01.2019).
4. Бельгия подала в суд на покровителей «Африканского Пиночета». URL: <https://lenta.ru/news/2009/02/20/belgium/> (дата обращения: 10.01.2019).
5. Суд ООН: Сенегал должен судить обвиняемого в геноциде экс-лидера Чада. URL: <https://ria.ru/20120720/704648746.html> (дата обращения: 15.01.2019).
6. Дело Хиссена Хабре. Лекция. URL: <http://urokiistorii.ru/article/54338> (дата обращения: 10.01.2019).
7. Хиссен Хабре – чадський кат, який вчинив моторошні звірства проти сотні тисяч людей. URL: https://24tv.ua/hissen_habre__chadskiy_kat_yakiy_vchiniv_motoroshni_zvirstva_proti_sotni_tisyach_lyudey_n906781 (дата звернення: 10.01.2019).

ВІРМЕНИ НА ТЕРИТОРІЇ УКРАЇНИ В НАУКОВОМУ ДОРОБКУ

Я. Р. ДАШКЕВИЧА

Сопельняк Анастасія Сергіївна, магістр

Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди

Науковий керівник: д. і. н., проф. О. М. Богдашина

З давніх-давен із різних причин вірмени селилися на теренах України. Ще в XIX ст. з'явилися перші окремі публікації різних науковців з дослідження вірменських колоній в Україні.

Роботи українського історика, орієнталіста, археографа Я. Р. Дашкевича (1926–2010 рр.) з історії Вірменії та питання релігійного життя вірменського населення в Україні аналізувалися в колективній праці А. Г. Здравомислова, С. Я. Матвєєва «Анализ и прогноз межнациональных отношений в Армении». І. Я. Скочиляс розкриває особливості творчої спадщини в книзі «Ярослав Романович Дашкевич (1926–2010 рр.)». В роботі Г. І. Сварник Громадські і наукові традиції родини Дашкевичів розкриваються основні вірменістичні зацікавлення Я. Р. Дашкевича.

У статті «Les Études arméniennes en Ukraine aux XIXe et XXe siècles» («Вірменістичні дослідження в Україні в XIX–XX ст.») (1957 р.) [1] Я. Р. Дашкевич описує перші згадки про вірмен у Русі-Україні ще з VIII–X ст., тобто до монголо-татарського нашествя.

У 1960 р. в єреванському «Историко-филологическом журнале» побачила світ перша стаття Я. Р. Дашкевича на тему українсько-вірменських відносин – «Иван Гануш как исследователь языка западно-украинских армян» [2], де автор детально розглядає появу перших

поселень вірмен у Західній Україні, особливості їхньої мови та її взаємопроникнення з українською та польською мовами. Історик наголошував: «Вірмени на території сучасної України відомі ще із часів початку заселення її слов'янськими племенами».

В наступній монографії «Армянские колонии на Украине в источниках и литературе XIII–XIX веков (Историографический очерк)» [3] Я. Р. Дашкевич називає причини переселення вірмен на територію України, серед них «сприятливі умови для господарської діяльності» [3, с. 19]. Науковець зазначає, що протягом першої хвилі колонізації XI–XIII ст. у різних регіонах сучасної України, в основному на території Правобережжя і Криму, утворюються вірменські колонії (всього відомо 70 вірменських колоній). Найбільші колонії були у Львові, Кам'янці-Подільському, Володимирі, Луцьку, Станіславі, Язлівці, Брадах [3, с. 8].

У статті «Проблема релігії вірмен в XIV–XVIII ст.» [4] Я. Р. Дашкевич стверджував, що у XIV–XVI ст. римська курія багаторазово намагалася закликати вірмен до унії, однак це не давало позитивних результатів аж до 1640 р., коли на унію погодився львівський вірменський архієпископ Микола Торосович. Унія була остаточно реалізована у 1670-х рр. римською місією ордену театинців. Це спричинило відплив значної частини вірменського населення з України до Молдови і Трансільванії (Румунії), а також розриву зв'язків із Закавказькою Вірменією і занепад самобутньої культури українських вірмен внаслідок латинізації обряду. В XVIII ст. майже всі вірмени, що залишилися в регіоні, стали уніатами, зорієнтованими на архієпископство у Львові. Унія, за оцінкою вченого, посилила денаціоналізацію вірмен [4, с. 48].

У кандидатській дисертації «Армянские колонии на Украине в источниках и литературе XV–XIX веков» Я. Р. Дашкевич писав, що перевага вірменських колоній над іншими в західноукраїнських містах і містечках до середини XVII ст. базувалася на їхньому економічному становищі: торгівля була джерелом великих багатств патриціату, який позичав гроші магнатам і королівській скарбниці. Праця Я. Р. Дашкевича супроводжується великою кількістю гравюр, найбільш відома з них – гравюра, присвячена Вірменському собору (до 1945 р. кафедральний собор Львівської вірменсько-католицької архієпархії, а з 2000 р. – Української єпархії Вірменської апостольської церкви). Оскільки в 1267 р. Львів став центром вірменської єпархії, то освячений у 1367 р. вірменський собор у цьому місті став єпархіальним.

У статті «Kipchak Acts of the Armenian Law Court at Kamenetz Podolsk (1559–1567) as a Cultural and Historical Monument» («Кипчацькі акти вірменського суду в Кам'янці-Подільському (1559–1567) як культурна та історична пам'ятка») [5] висвітлюється декілька тем, зокрема про роль кам'янецьких вірмен у торгівлі між Сходом і Заходом; про значення вірмено-кипчацьких актів як історичного і юридичного джерела та про

вплив української мови на вірмено-кипчацьку. Всі ці дослідження базуються на протоколах Вірменського суду в Кам'янці-Подільському.

Дві великі статті «*Sur la question des relations arméno-ukrainiennes au XVII siècle*» («До питання про вірменсько-українські відносини в XVII ст.») [6] та «*Armenians in the Ukraine at the Time of Hetman Bohdan Xmel'nytskyj (1648–1657)*» («Вірмени в Україні в часи Богдана Хмельницького (1648–1657)») [7] присвячено взаєминам двох народів у XVII ст., а також ставленню до унії вірменської та католицької церков. Вчений показує, що населення вірменських колоній питання унії з Римом тісно пов'язувало з Хмельниччиною. Вірменське населення чинило опір насильницькому запровадженню унії та залишалося вірним Ечміадзінському престолу, тим самим створюючи більш сприятливі умови для національно-визвольної війни під проводом Богдана Хмельницького. Значна частина вірменського населення підтримувала українську сторону у цій війні, і лише багата купецька верхівка дотримувалася польської орієнтації.

У праці Я. Р. Дашкевича «Культура вірменських колоній на Західній Україні XVI–XVII ст.» [8] (1989 р.) йдеться про те, що в XVI ст. діяли парафіяльні школи, в яких навчали вірменською та вірменсько-кипчацькою мовами. У 1616–1628 рр. у Львові діяла друкарня Говганеса Карматанянца, яка видавала книжки вірменською та вірменсько-кипчацькою мовами. В XVI–XVII ст. вірменське мистецтво втрачає національні риси, підпорядковується близькосхідній орієнтальній моді та західноєвропейським стилям.

Отже, праці Я.Р. Дашкевича служать не тільки важливим джерелом з історії Вірменії, а й історії України.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ І ЛІТЕРАТУРИ

1. Dachkévytch Y. Les études arméniennes en Ukraine aux XIX et XX siècles // *Revue des Études Arméniennes. Nouvelle serie*. Paris, 1964. T. 1. P. 89–97.
2. Дашкевич Я. Р. Вірменія і Україна: зб. наук. статей та рецензій, 1954–1989 рр. Львів; Нью-Йорк, 2001. С. 167–207.
3. Дашкевич Я. Р. Армянские колонии на Украине в источниках и литературе XIII–XIX веков // *Вопросы языкознания*. 1983. № 1. С. 343.
4. Дашкевич Я. Р. Проблема релігії вірмен в XIV–XVIII ст. // *Український археографічний збірник*. Нова серія. Київ, 2009. Вип. 13–14. С. 46–54.
5. Dachkévytch Yaroslav R., Tryjarski Edward. “La Chronique de Pologne” – un monument arméno-kiptchak de la première moitié du XVI // *Rocznik Orientalistyczny*. Warszawa, 1982. T. 42, z. 1. S. 103–117.
6. *Sur la question des relations arméno-ukrainiennes au XVII siècle* // *Revue des Études Arméniennes. Nouvelle serie*. Paris, 1967. T. 4. P. 171–179.
7. *Armenians in the Ukraine at the Time of Hetman Bohdan Xmel'nytskyj (1648–1657)* // *Rocznik Orientalistyczny*. Warszawa, 1982. T. 42, z. 1. S. 117–123.

8. Дашкевич Я. Р. Культура вірменських колоній на Західній Україні XVI–XVII ст. // Історія релігій в Україні. Праці XI-ї міжнародної наукової конференції. Львів, 16–19 травня 2001 р. Кн. 1. Львів, 2001. С. 67–78.

ПОРЯДОК ДЕННИЙ І КУРУЛТАЮ КРИМСЬКОТАТАРСЬКОГО НАРОДУ 1917 РОКУ

Топчій Данііл Сергійович, студент 2 курсу

Харківський національний педагогічний університет імені Г.С.Сковороди

Науковий керівник: к.і.н., доц. О.В. Дьякова

Лютнева революція і повалення царату в Російській імперії прискорили процес розвалу держави. Події 1917 р. пробудили національні амбіції народів, що призвело до національно-визвольної боротьби на окраїнах держави. Кримські татари, як й інші народи Російської імперії, почали домагатися спершу національно-культурної автономії, а після навіть повної незалежності.

Під впливом діяльності Української Центральної Ради (далі – УЦР) Тимчасовому урядові, лідери Мусульманського виконавчого комітету (далі – Мусвиконком) Номан Челебі-Джихан, Джаффер Сайдамет, Амет Озенбашли та інші підготували та провели 1-2 жовтня 1917 р. З'їзд кримських татар з метою висловитися за перетворення Росії на федерацію республік і областей та отримання Кримом автономії, обрання кримськотатарського парламенту. Рішення про скликання Курултаю було прийнято одноголосно [9, с. 48].

На З'їзді було сформовано першочергові завдання Курултаю, а саме: видання законів, безпосередню участь у створенні територіальної автономії Криму. Також було висунуто кандидатів у депутати Всеросійських Установчих Зборів. Ними стали А. Озенбашли, А. Айвазов, Алі Баданінський, Д. Сейдамет, С. Хаттатов. З'їзд призначив вибори на 26 листопада, а проведення Курултаю – по 6 грудня [9, с. 48].

26 листопада 1917 р. о 14-й годині у залі суду Ханського палацу в Бахчисараї розпочалося засідання Установчого з'їзду кримських татар – І Курултаю кримськотатарського народу. Головою Курултаю був обраний один із лідерів найвпливовішої національної політичної партії «Мілли Фірка» письменник А. Айвазов. УЦР привітала початок роботи Курултаю телеграмою. При відкритті форуму голова Мусвиконкому кримських татар Челебі Челебієв заявив: «відновлюється знищена російським абсолютизмом татарська національна державність» [8, с. 76]. До речі, на відкритті Курултаю в ті дні була присутня й українська делегація, від імені якої виступив Петро Близнюк [1; 5, с. 10].

На 13 (26 листопада) грудня І Курултай проголосив про створення Кримської Народної Республіки, що фактично було відновленням